

Jules a Jim, z.ú. *Podpora v náročných situacích a při vědomé práci s kulturou školy.*

Krkonošská 1534/6, 120 00 Praha 2, IČ: 26587084, programy@julesajim.cz

DÍTĚ NA OKRAJI

„Dítě na okraji“ je termín, který označuje děti, které jsou z různých důvodů marginalizovány, vyloučeny nebo izolovány ze sociálního či vzdělávacího prostředí. Tato marginalizace může být způsobena různými faktory, jako jsou sociální, emocionální, behaviorální, ekonomické nebo kulturní problémy. Děti na okraji mohou mít omezený přístup ke vzdělání, nedostatečnou sociální podporu, nebo mohou čelit negativním stereotypům a předsudkům.

Příčiny, proč se dítě ocitá na okraji

Existuje mnoho důvodů, proč se dítě může ocitnout na okraji společnosti nebo kolektivu. Zde jsou některé z nejčastějších:

1. **Sociální a ekonomické znevýhodnění:** Děti z rodin s nízkými příjmy mohou mít méně přístupu ke vzdělání, mimoškolním aktivitám a základním potřebám. Mohou být terčem posměchu kvůli odlišnostem v oblečení, materiálním možnostem nebo hygienickým návykům.
2. **Rodinné problémy:** Děti z dysfunkčních rodin (např. děti rodičů s drogovou závislostí, rodičů s psychickými problémy nebo dětí z rozpadlých rodin) mohou trpět nedostatkem podpory, lásky a péče. To může vést k jejich izolaci ve škole i ve společnosti.
3. **Kulturní nebo etnické odlišnosti:** Děti z minoritních etnických nebo kulturních skupin mohou čelit diskriminaci nebo předsudkům, což může vést k jejich izolaci nebo sociálnímu vyloučení.
4. **Zdravotní a mentální postižení:** Děti s fyzickým nebo mentálním postižením mohou mít obtížnější integraci do běžného školního nebo sociálního prostředí, a to jak kvůli praktickým omezením, tak kvůli nepochopení nebo strachu ostatních dětí.
5. **Behaviorální problémy:** Děti s problémy v chování, jako je agresivita, hyperaktivita nebo neschopnost dodržovat pravidla, mohou být často vyloučeny z kolektivu, protože jejich chování je ostatními dětmi nebo učiteli považováno za problematické.
6. **Šikana:** Děti, které jsou terčem šikany, se mohou postupně izolovat od ostatních vrstevníků, což může vést k sociálnímu vyloučení a pocitům osamělosti.

Jules a Jim, z.ú. **Podpora v náročných situacích a při vědomé práci s kulturou školy.**

Krkonošská 1534/6, 120 00 Praha 2, IČ: 26587084, programy@julesajim.cz

Důsledky marginalizace

Marginalizace dítěte může mít závažné a dlouhodobé důsledky, které ovlivňují jeho osobní rozvoj, duševní zdraví a schopnost fungovat v dospělosti. Mezi možné důsledky patří:

- **Nízké sebevědomí:** Dítě na okraji často cítí, že je méněcenné, a může mít problémy se sebepojetím.
- **Sociální úzkost:** Kvůli odmítání a vyloučení může dítě trpět sociální úzkostí nebo depresí, což může vést k dalšímu oslabování jeho sociálních vazeb.
- **Akademické neúspěchy:** Děti, které jsou marginalizovány, mohou mít horší školní výsledky, protože jejich emocionální a sociální problémy narušují jejich schopnost se soustředit a učit.
- **Rizikové chování:** Může se stát, že dítě začne vyhledávat rizikové skupiny vrstevníků nebo se zapojí do antisociálního chování (např. užívání drog, vandalismus), aby našlo své místo ve společnosti.

Jak podpořit dítě na okraji

Práce s dítětem, které se ocitlo na okraji společnosti nebo školního kolektivu, vyžaduje citlivý a individuální přístup. Zde jsou některé strategie, jak dítěti pomoci:

1. **Vytváření bezpečného a přijímajícího prostředí:** Dítě potřebuje pocit bezpečí a přijetí, aby se mohlo rozvíjet. Školní prostředí by mělo podporovat inkluzi a zabraňovat šikaně nebo diskriminaci.
2. **Podpora sociálních dovedností:** Pomáhat dítěti rozvíjet sociální dovednosti (např. jak navazovat přátelství, jak komunikovat, jak řešit konflikty) může přispět k jeho lepší integraci do kolektivu.
3. **Individuální přístup ve vzdělávání:** U dětí s akademickými obtížemi nebo speciálními potřebami je důležité přizpůsobit výukové metody jejich schopnostem a potřebám.
4. **Zapojení do skupinových aktivit:** Děti, které jsou na okraji, by měly mít možnost zapojit se do aktivit, které podporují spolupráci a přátelství (např. týmové hry, projektová výuka). To může pomoci budovat pozitivní vztahy s vrstevníky.
5. **Podpora rodičů a rodiny:** Je důležité spolupracovat s rodinou dítěte, aby bylo zajištěno, že má podporu i doma. Pokud jsou v rodině problémy, může být vhodné zapojit další odborníky, jako jsou sociální pracovníci nebo psychologové.

Jules a Jim, z.ú. **Podpora v náročných situacích a při vědomé práci s kulturou školy.**

Krkonošská 1534/6, 120 00 Praha 2, IČ: 26587084, programy@julesajim.cz

6. **Mentoring a podpora vrstevníků:** Může být užitečné zavést programy, které podporují mentoring mezi dětmi. Starší děti nebo vrstevníci mohou sloužit jako mentoři, kteří pomáhají dítěti rozvíjet sociální dovednosti a navazovat vztahy.
7. **Podpora emočního rozvoje:** Pomáhat dítěti zvládat emoce (např. úzkost, hněv) a učit ho strategie zvládnání stresu může zlepšit jeho schopnost fungovat v sociálním prostředí.
8. **Inkluzivní přístup:** Učitelé a vychovatelé by měli podporovat inkluzivní vzdělávání, kde se respektují rozdíly mezi dětmi. To zahrnuje vytváření prostředí, kde se všechny děti cítí akceptované a mají stejnou příležitost zapojit se do kolektivu.

Dítě na okraji potřebuje cílenou podporu, aby mohlo překonat překážky, které ho brzdí v plném rozvoji. Tento proces vyžaduje spolupráci mezi školou, rodiči a případně dalšími odborníky, aby bylo zajištěno, že dítě dostane nejen vzdělávací, ale i emocionální a sociální podporu.

Začlenění dítěte na okraji do školního a sociálního prostředí vyžaduje promyšlený přístup, který zahrnuje řadu strategií zaměřených na posílení jeho sociálních, emocionálních i akademických dovedností. Cílem je vytvořit podmínky, ve kterých se dítě cítí přijaté, podporované a může rozvíjet své schopnosti naplno. Následující formy začlenění mohou pomoci dítěti znovu se stát součástí kolektivu a překonat pocit izolace.

1. Inkluzivní vzdělávací přístupy

Inkluzivní vzdělávání klade důraz na to, aby děti bez ohledu na své specifické potřeby nebo zázemí měly přístup k rovné a kvalitní výuce. Dítě na okraji by mělo být integrováno do běžného kolektivu, nikoli izolováno, aby mohlo zažít společné aktivity se svými vrstevníky.

- **Individuální vzdělávací plán (IVP):** Pokud má dítě specifické potřeby (např. kvůli poruchám učení, chování nebo mentálnímu postižení), může být vhodné sestavit IVP. Tento plán zohledňuje jeho schopnosti, potřeby a cíle, které jsou přizpůsobeny jeho individuálním možnostem.
- **Diferencovaná výuka:** Učitelé mohou upravit formy výuky, aby odpovídaly různým učebním stylům dětí, včetně dětí na okraji. Mohou například používat vizuální, praktické nebo interaktivní metody, které usnadní zapojení dítěte do výuky.

Jules a Jim, z.ú. **Podpora v náročných situacích a při vědomé práci s kulturou školy.**

Krkonošská 1534/6, 120 00 Praha 2, IČ: 26587084, programy@julesajim.cz

- **Podpora speciálního pedagoga:** Speciální pedagog může pomoci dítěti s náročnějším chováním nebo specifickými potřebami tím, že mu poskytne dodatečné podpůrné strategie a pomůže mu přizpůsobit se prostředí běžné třídy.

2. Peer mentoring a vrstevnická podpora

Jednou z nejúčinnějších forem sociálního začlenění je podpora ze strany vrstevníků. Děti mohou navzájem výrazně ovlivňovat své chování a vytvářet pozitivní vztahy.

- **Peer mentoring:** Starší nebo zralejší děti mohou být přiřazeny jako mentoři pro děti na okraji. Mentoring může zahrnovat pomoc s domácími úkoly, sdílení společných zájmů nebo podporu při začlenění do kolektivních aktivit.
- **Podpora vrstevnických skupin:** Skupinové aktivity, jako jsou týmové projekty, hry nebo společenské akce, mohou posílit vztahy mezi dětmi. Skupinová práce, která vyžaduje spolupráci, dává dětem příležitost poznat se a vzájemně se podporovat.
- **Družinová nebo mimoškolní setkání:** Setkání mimo školní prostředí, např. při družinových aktivitách, výletech nebo zájmových kroužcích, může dítěti umožnit najít si nové přátele a cítit se součástí kolektivu mimo běžné třídy.

3. Sociálně-emoční učení (SEL)

Programy zaměřené na sociálně-emoční učení (SEL) mohou pomoci dětem rozvíjet dovednosti potřebné pro lepší zvládnání emocí, navazování zdravých vztahů a efektivní komunikaci.

- **Výuka emocionální regulace:** Dítě na okraji se může naučit, jak zvládat stres, frustraci nebo úzkost pomocí různých technik (např. dechová cvičení, mindfulness, techniky zvládnání hněvu).
- **Rozvoj sociálních dovedností:** Učení dětí, jak navazovat a udržovat přátelství, jak řešit konflikty a jak komunikovat své potřeby, je klíčové pro jejich integraci do kolektivu.
- **Role-playing a simulace:** Tyto metody mohou být použity k nácviku obtížných sociálních situací. Děti mohou hrát různé role a učit se, jak reagovat v konfliktech, jak vyjadřovat své pocity a jak se vcítit do druhých.

Jules a Jim, z.ú. **Podpora v náročných situacích a při vědomé práci s kulturou školy.**

Krkonošská 1534/6, 120 00 Praha 2, IČ: 26587084, programy@julesajim.cz

4. Rodinná a komunitní spolupráce

Pro úspěšné začlenění dítěte je důležitá i spolupráce školy s rodinou a komunitou.

- **Spolupráce s rodiči:** Rodiče by měli být informováni o vývoji dítěte a zapojeni do plánování podpůrných opatření. Pravidelné schůzky s učiteli mohou přinést důležitou zpětnou vazbu a společný plán podpory.
- **Komunitní projekty:** Zapojení dětí do komunitních aktivit, jako jsou charitativní akce, kulturní aktivity nebo dobrovolnictví, může pomoci dítěti budovat pozitivní vztahy mimo školní prostředí.

5. Zapojující a participativní výuka

Zapojující výukové metody pomáhají dětem rozvíjet pocit sounáležitosti a vlastní důležitosti.

- **Projektová výuka:** Projektově orientované aktivity umožňují dětem podílet se na rozhodování o úkolech, které budou společně řešit. Dítě na okraji tak může zažít úspěch a aktivní roli v kolektivu.
- **Podpora leadershipu:** Učitelé mohou dát dítěti na okraji možnost vyniknout v určité oblasti, např. tím, že mu přidělí vedoucí roli v týmu nebo mu umožní sdílet své dovednosti a zkušenosti s ostatními.

6. Zaměření na pozitivní vztahy

Budování pozitivních vztahů mezi dítětem a učiteli, vychovateli i vrstevníky je zásadní pro jeho pocit přijetí.

- **Podpora pozitivního chování:** Namísto zaměřování se na negativní chování je důležité podporovat a odměňovat pozitivní projevy, jako je spolupráce, empatie nebo snaha zapojit se.
- **Koučink a mentoring učitelů:** Dítě může mít blízkého vztahového kouče nebo učitele, který mu bude poskytovat podporu, povzbuzení a vedení, a pomůže mu řešit každodenní problémy, které by ho mohly brzdit v začlenění.

7. Prevence a intervence proti šikaně

Šikana může být hlavním faktorem, proč se dítě ocitá na okraji. Efektivní prevence šikany a její rychlé řešení je klíčové pro vytváření bezpečného prostředí.

Jules a Jim, z.ú. **Podpora v náročných situacích a při vědomé práci s kulturou školy.**

Krkonošská 1534/6, 120 00 Praha 2, IČ: 26587084, programy@julesajim.cz

- **Programy proti šikaně:** Školy mohou zavést programy zaměřené na předcházení šikaně a na podporu vzájemného respektu mezi dětmi. Důležité je také systematické školení pedagogů, jak šikanu identifikovat a jak proti ní zasáhnout.
- **Podpora svědků šikany:** Učit děti, že mají zodpovědnost zasáhnout nebo vyhledat pomoc, pokud jsou svědky šikany, a tím posilovat kulturu vzájemné podpory.

Závěr

Začlenění dítěte na okraji do kolektivu je komplexní proces, který vyžaduje individuální přístup, podporu rodiny, spolupráci se školou a rozvoj sociálních a emocionálních dovedností. Klíčem k úspěchu je vytvoření prostředí, ve kterém se dítě cítí bezpečně, akceptovaně a kde má příležitosti k navázání pozitivních vztahů. K dosažení tohoto cíle jsou nezbytné jak školní, tak mimoškolní aktivity, které dítě podpoří v jeho růstu a začlenění do společnosti.

Zdroj: Archiv Jules a Jim, z.ú.